

RECENZII

Le paléolithique et le néolithique de la Roumanie en contexte européen,
Editat de Vasile Chirica și Dan Monah, "Bibliotheca Archaeologica Iassiensis",
IV, Iași, 1991, 471 p.

În memoria primului paleolitician român, N. N. Moroșanu, așa cum reiese din introducerea semnată de Vasile Chirica, a apărut la cincizeci de ani de la dispariția sa, în 1991, volumul *Le paléolithique et le néolithique de la Roumanie en contexte européen*, editat prin grija cercetătorilor Vasile Chirica și Dan Manole de la Institutul de Arheologie din Iași, care reunește douăzeci de două de studii referitoare la paleoliticul și neo-eneoliticul din spațiul carpato-danubian în limbi de circulație internațională, în special în limba franceză. Volumul se încheie cu unsprezece recenzii referitoare la tematica lucrării.

Deosebit de valoroase, studiile referitoare la paleolitic acoperă o problemă foarte largă. Astfel, dr. Vasile Chirica de la IAI în studiul *Le gravettien en Roumanie* (p. 7-15) face o succintă, dar utilă trecere în revistă asupra etapei gravettian a paleoliticului superior pe teritoriul României, subliniind particularitățile acesteia în comparație cu zonele vecine (Ungaria și Ucraina). Kenneth Honea din Illinois în studiul *Perspectives of the Romanian Paleolithic* (p. 16-23) analizează perspectivele cercetărilor în domeniul paleoliticului românesc cu atât mai mult cu cât arată că "România ocupă o poziție geografică cheie pe harta paleoliticului Europei". Marin Cârțumaru în articolul *Étude palynologique et quelques considérations géochronologiques sur le dépôt de l'établissement Mitoc - Pârâul lui Istrati, département de Botoșani* (p. 24-39, fig. 1,2) clasifică pe baza analizelor palinologice descoperirile de la Mitoc. Angela Farcaș (Timișoara) în studiul *Quelques données concernant la faune du paléolithique supérieur de l'espace est-carpatique de Roumanie* (p. 40-43) subliniază caracteristicile acesteia pentru nivelele aurignaciene și aporetiene.

În studiul *Chroniques des recherches sur le paléolithique en Grèce* (p. 44-51), Georgia Kourtessi-Philippakis abordează evoluția cercetărilor referitoare la paleolitic în Peloponez, de la începutul lor până în zilele noastre, arătând succesele obținute în acest domeniu. N. K. Anisiutkin (Leningrad) tratează în studiul său problema cronologiei musterianului din zona Nistrului mijlociu (stațiunile Cormani IV, Chetoasa, Molastova) în raport cu cele vecine din Basarabia și cele central și est-europene: *La Chronologie du mousterien de la zone du Dniestr* (p. 52-55). Cercetătorul Ilie A. Boziac de la Chișinău prezintă în studiul *Quelques données sur l'habitat tardipaléolithique pluristratifié de*

Cosseovtsy sur le Dniestr moyen (p. 56-71, fig. 1-6) importante descoperiri din stațiunea cu 16 niveluri de locuire Coșeuți (Basarabia) încadrată în paleoliticul superior gravettian, fiind în ansamblu asemănătoare cu descoperirile de la Molodova, straturile 6-3. În continuare, G. V. Grigorieva și M. V. Anikovici (Leningrad) reliefează în studiul *Au sujet des liens culturels entre certaines industries du paléolithique supérieur d'Hongrie et de l'Europe d'Est* (p. 72-89, 9 fig.) corelațiile culturale genetice care se pot stabili, pe baza analizei tipologice a uneltelor de piatră, între cultura zelettiană și cea molodoviană.

Viola T. Doboși (Budapesta) face o utilă trecere în revistă a istoricului cercetărilor paleolitice din Ungaria care au o durată de aproape opt decenii în *La recherche du paléolithique en Hongrie* (p. 90-100 + 4 fig.).

L'Aurignacien morave dans son contexte géographique et culturel (p. 105-121 + 41 fig.) al cercetătorului Martin Oliva (Brno) ne aduce la cunoștință principalele regiuni de locuire aurignaciană din Moravia, încadrarea cronologică și pe bază de date C_{14} și subîmpărțirea aurignacianului morav, plasarea geografică a așezărilor și rolul aurignacianului morav în evoluția paleoliticului superior din Europa est-centrală.

Cercetătoarea Liubomira Kaminska (Kosice) analizează din perspectivă petroarheologică *Base des matières premières de la population aurignacienne dans l'est de la Slovaquie*, arătând că aceasta a folosit cu predilecție rocile locale.

În finalul secțiunii referitoare la cercetările paleolitice este cuprins studiul lui J. Goussen (Neuvic sur l'Isle) *Le Chatenet. Station magdalénienne de plein air en Périgord (France)* (p. 168-175 + 12 fig.) ce prezintă descoperirile din această stațiune aparținând paleoliticului superior.

Secțiunea dedicată neo-eneoliticului debutează cu amplul studiu al lui Nicolae Ursulescu (Iași) *La civilisation de la céramique rubanné dans les régions orientales de la Roumanie* (p. 188-219 + 3 pl. + 1 tabel) în care sunt analizate din perspectivă sintetizatoare trăsăturile și periodizarea culturii cu ceramică liniară la răsărit de Carpați, raporturile acesteia cu civilizația Starcevo-Criș, Vinca-Dudești și Boian, Vădastra, evoluția ei în regiunile periferice, modul de viață și gândire ale locuitorilor, moștenirile acesteia.

Cercetătorul Eugen Comșa (București) trece în revistă trăsăturile culturii Boian în studiul *La culture Boian* (p. 225-241 + 8 fig.), completând cu noi date informațiile deja cuprinse în cunoscuta sa monografie¹, mai ales cu privire la raporturile genetice sau de vecinătate dintre această cultură și cele contemporane sau posterioare.

În studiul *La culture néolithique Hamangia. Quelques remarques sur le stade actuel des recherches*, Puiu Mosotti (Constanța) în paginile 250-265 sintetizează noile date referitoare la această importantă cultură neolitică, achiziționate de la apariția monografiei lui D. Berciu². Astfel, este subliniată originea anatoliană a culturii și încadrarea ei în cel de-al doilea val neolitic alături de Vinca A, Dudești, Veselinova și Vsoe. De asemenea, sunt evidențiate raporturile cu celelalte civilizații, periodizarea culturii și includerea acesteia în cultura Gumelnița.

Sorin Adrian Luca în studiul *Festlegungen zur Chronologischen und Kulturgesichtlichen Eingliederung der "Statuette von Liubcova" Bezirk Caraș-Severin* (p. 266-269 + 2 fig.) face observații asupra unor statuete datate Vinca B₂ - C₁, zoomorfe și antropomorfe, interpretate

ca obiecte de recuzită magică pentru oficierea cultelor neolitice.

Iuliu Paul (Sibiu) tratează într-un studiu dens, pe baza unei profunde analize tipologico-stilistice, ceramica pictată a culturii eneolitice Petrești, așa cum o analizează și în recenta monografie dedicată acestei civilizații³: *La céramique peinte de la culture Petrești* (p. 272-302 + 25 pl.).

Manifestărilor de suprastructură ale comunităților cucuteniene li s-a acordat o atenție deosebită. În acest context se înscrie studiul Corneliei-Magda Mantu *Vases anthropomorphes du site Cucuteni A₃ de Scânteia (département de Iași)*, p. 328-331 + 3 fig., care pune în circulație vasele cu caractere antropomorfe feminine din așezarea de la Scânteia, strâns înrudite cu cele din cultura Gumelnița și aspectele culturii Stoicani, folosite în diferite practici de cult.

Deosebit de interesant este studiul lui Vasile Ursachi *Le dépôt d'objets de parure énéolithiques de Brad, com. Negri, dép. de Bacău* (p. 335-359 + 15 fig.) în care aduce la cunoștința cercetătorilor neo-eneoliticului descoperirea celui mai important depozit cu obiecte de podoabă din aria culturii Cucuteni la Brad, com. Negri, jud. Bacău, compus din peste 480 de piese (discuri de aur și aramă, brățări, mărgelile din aramă, marmură, incisivi de cerb, un topor cu "brațe în cruce" etc) asemănător cu depozitul de la Cărbuna sau cu descoperirea de la Voina, punând problema existenței unei suprastructuri sociale și religioase la nivelul eneoliticului cu ceramică pictată și a legăturilor care au existat între diferitele culturi ale acestuia.

Pe linia cercetărilor interdisciplinare deosebit de relevante se încadrează studiul lui Dan Monah, *L'exploitation du sel dans les Carpates orientales et ses rapports avec la culture Cucuteni-Tripolye* (p. 387-400) în care analizează sursele de sare carpatice, rolul lor în dezvoltarea așezărilor cucuteniano-tripoliene, locul sării în relațiile de schimb eneolitice. În ilustrarea ultimului aspect aduce ca argumente materiile prime pentru confecționarea armelor și uneltelor, arama, ceramica de tip Cucuteni C, schimbul sare-femei (provenite din stepele nord-pontice).

În același context al cercetărilor interdisciplinare Victor I. Sorochin (Chișinău) prezintă în lucrarea *Outils de l'habitat tripolien lablona I* (p. 401-413 + 6 fig.) utilajul folosit de locuitorii așezării Cucuteni A-B_a de la lablona I (Basarabia) și îl analizează din punct de vedere petrografic, traseologic și tipologic.

Ultimul studiu al prezentului volum aparține lui Paul-Louis van Berg (Bruxelles) și se referă la *Aspects de la recherches sur le néolithique dans le nord-ouest de l'Europe* (p. 419-434 + 19 fig.); el cuprinde cercetările efectuate în așezarea liniar - ceramică occidentală de la Darion (Liège, Belgia) și la eneoliticul apusean (grupele Blicqui - Villeneuve - Saint-Germain, la Hoguelette și vasele cu fund conic).

În rubrica *Compte-Rendus*, p. 455-471, sunt expuse unsprezece recenzii având ca autori pe Roxana Iorga (1), Carol Capița (2), Vasile Chirica (3), Marin Cărciumaru (4), Roxana Dobrescu (1), referitoare la importante lucrări despre preistorie.

Considerăm că editarea acestei culegeri de studii reprezintă o reușită deplină având darul să suplinească lipsa unor lucrări de sinteză care să încadreze paleoliticul și neo-eneoliticul din spațiul carpato-danubiano-pontic în cadrul mai larg al Europei.

NOTE

- 1 Eugen Comșa, *Istoria comunităților culturii Boian*, București, Editura Academiei, 1974.
- 2 Dumitru Berciu, *Hamangia*, București, Editura Academiei, 1966.
- 3 Iuliu Paul, *Cultura Petrești*, București, Editura Museion, 1992.

Dumitru Boghian